

۱۳۶۹۲۹
~~۱۳۶۹~~
۱۳۶۹۲۹

فساد اداری و مالی در سازمان های امروزی

(مفاهیم، پیامدها، کنوانسیون های فراگیر، سازمان های مردم نهاد)

و هایش روی ضد فساد، روش های سنجش فساد)

مؤلفان

دکتر سید علی اکبر احمدی

دکتر غلامحسین همایونی

دکتر حمید رضا عسگری دهآبادی

سرشناسه	: احمدی، سیدعلی اکبر، ۱۳۴۳-
عنوان و نام‌پدیدآور	: فساد اداری و مالی در سازمان‌های امروزی: (مفاهیم، پیامدها، کنوانسیون‌های فراگیر، سازمان‌های مردم نهاد و همایش‌های ضد فساد، روش‌های سنجش فساد) مولفان سیدعلی اکبر احمدی، غلامحسین همایونی، حمیدرضا عسگری ده‌آبادی.
مشخصات نشر	: تهران: فوژان، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	: ۳۳۶ ص:
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۹۸-۳۰-۵
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه
عنوان دیگر	: مفاهیم، پیامدها، کنوانسیون‌های فراگیر، سازمان‌های مردم نهاد و همایش‌های ضد فساد، روش‌های سنجش فساد.
موضوع	: سازمان‌های دولتی -- امور مالی -- فساد
موضوع	: کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مقابله با فساد (۲۰۰۳ م)
موضوع	: سازمان‌های دولتی -- ایران -- امور مالی -- فساد
موضوع	: تخلفات اداری
موضوع	: تخلفات اداری -- ایران
موضوع	: فساد -- پیشگیری
موضوع	: امور مالی -- ایران -- فساد
موضوع	: امور مالی -- فساد
موضوع	: فساد -- ایران -- پیشگیری
شناسه افه	: همایونی، غلامحسین، ۱۳۵۲ -
شناسه فروده	: عسگری ده‌آبادی، حمیدرضا، ۱۳۶۶ -
رده‌بندی کتابخانه	: ۳۹۲ الف ۵ ف / JF۱۵۲۵
رده‌بندی دبیوی	: ۳۵۳
شماره کتابشناسی	: ۴۰۱۹۲۸

شرف‌آین

سازمان اداری و مالی

دکتر سیدعلی اکبر احمدی - دکتر غلامحسین همایونی - دکتر حمیدرضا عسگری ده‌آبادی

شمارگان: ۱۰۰۰

نوبت چاپ: اول (۱۳۹۴)

طراح جلد: محمدجواد ضلواتی تهران

حروفچینی و صفحه‌آرایی: اعظم فتحی

ویراستار: احمد سهرابی

لیتوگرافی / چاپ / صحافی: کوه نور / عطا / کیهان

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن بطور کلی و جزئی (چاپ، فتوکپی، فایل صوتی، تست‌سازی و انتشار الکترونیکی...) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع بوده و قابل پیگرد قانونی است.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۹۸-۳۰-۵

قیمت: ۲۲۰۰۰۰ ریال

مرکز پخش: نشر فوژان

تهران، م انقلاب، خ لبافی‌نژاد، بین اردیبهشت و کارگر، کوچه درخشان، پ ۲ واحد ۲.

تلفن: ۰۹۱۲۶۸۶۰۹۲۳-۶۶۴۰۸۵۰۱-۶۶۴۹۰۲۰۹

www.FoozhanBook.com

Email: fozhanpub@yahoo.com

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

مقدمه مؤلفان	۷
فصل اول: کلیاتی درباره انواع مختلف فساد	۱۱
مقدمه	۱۳
گفتار اول: فساد مالی	۱۳
تعریف فساد و اشکال آن	۱۳
دلایل اهمیت بررسی فساد مالی	۱۶
بسترهای رایج در فساد مالی	۱۹
گفتار دوم: فساد اداری (بوروکراتیک)	۲۴
گفتار سوم: عوامل موثر در بروز فساد مالی	۲۸
گفتار چهارم: پیامدهای اقتصادی فساد مالی	۳۲
گفتار پنجم: راهکارهای اجرایی مبارزه با فساد مالی	۳۹
گفتار ششم: فساد قضایی	۴۲
گفتار هفتم: مسائل قانونی مرتبط با فساد و نحوه مبارزه با فساد	۴۴
حکمرانی خوب و مبارزه با فساد	۴۴
ویژگی‌های فساد مالی در ایران و راهبرد مبارزه با آن	۴۹
مصادیق فساد در قوانین و مقررات ایران	۵۷
قوانین مربوط به مبارزه با فساد در ایران	۵۹
جرایم مرتبط با فساد مالی	۶۶
گفتار هشتم: روش‌های رایج پیشگیری از فساد	۶۷
افشای درآمدها و اموال	۶۷
نظارت بر قراردادهای دولتی	۶۹
گفتار نهم: آسیب شناسی روش‌های مبارزه با فساد اداری در ایران	۷۰

۷۱	رویکرد به فساد اداری در اقتصاد ایران
۷۲	خطای تعمیم بوروکراسی وبری
۷۳	پنهان کاری در مبارزه با فساد اداری
۷۴	بی توجهی به بعد تقاضای فساد اداری
۷۵	تقلای دلسوزانه در محیط رانتي
۷۷	کژراهه روی و بی اعتنایی به اصول راهنما
۷۸	استفاده ناقص از روش های بازارگرا
۷۹	نتیجه گیری
۸۱	فصل دوم: فساد بخش خصوصی و نحوه مبارزه با آن
۸۳	مقدمه
۸۵	گفتار اول: گستره و نقش فساد در بخش خصوصی
۸۸	رابطه بین فساد و رشد بخش خصوصی
۹۱	نقش بخش خصوصی در مبارزه با فساد بخش عمومی
۹۴	سنجش فساد در بخش خصوصی
۹۸	گفتار دوم: اقدامات صورت گرفته برای مقابله با فساد در بخش خصوصی
۱۰۲	نقش و چگونگی آموزش های ضد فساد
۱۰۵	گفتار سوم: تلاش های بین المللی جهت مبارزه با فساد در بخش خصوصی
۱۰۵	اتاق بازرگانی بین المللی (ICC)
۱۰۷	بانک جهانی و مبارزه با فساد در بخش خصوصی
۱۰۸	مؤسسه آمریکایی توسعه بین المللی و راهکارهای مبارزه با فساد در بخش خصوصی
۱۰۹	استراتژی های برنامه مؤسسه آمریکایی توسعه بین المللی
۱۱۱	اقدامات ضد فساد بانک توسعه آسیایی و سازمان همکاری های اقتصادی
۱۱۲	فعالیت های سازمان ملل متحد در زمینه مبارزه با فساد در بخش خصوصی
۱۱۵	سازمان همکاری اقتصادی و توسعه و فساد در بخش خصوصی
۱۱۶	گفتار چهارم: مبارزه با فساد در بخش خصوصی ایران
۱۱۹	رسانه ابزاری برای مقابله با فساد
۱۲۱	فعالیت های جمهوری اسلامی ایران در مبارزه با فساد و توانمندسازی رسانه ها
۱۲۴	گفتار پنجم: تدوین استراتژی ملی مبارزه با فساد جمهوری اسلامی ایران

۱۳۲	نتیجه گیری
۱۳۵	فصل سوم: معرفی نهادها و مکانیزم های جهانی مقابله با فساد
۱۳۷	مقدمه
۱۳۸	گفتار اول: کنوانسیون های جهانی و فراگیر
۱۳۹	سابقه تدوین کنوانسیون مبارزه با فساد ملل متحد
۱۴۱	هدف و ارکان کنوانسیون مبارزه با فساد
۱۴۱	پیشگیری
۱۴۲	جرم انگاری
۱۴۳	همکاری های بین المللی
۱۴۳	مصادره و بازگرداندن اموال
۱۴۴	گفتار دوم: کنوانسیون های منطقه ای و فراگیر
۱۴۴	کنوانسیون کشورهای آمریکایی علیه فساد
۱۴۵	کنوانسیون سازمان همکاری اقتصادی و توسعه
۱۴۶	کنوانسیون های شورای اروپا
۱۴۷	کنوانسیون اتحادیه آفریقا
۱۴۷	سازمان های مردم نهاد، دولتی و خصوصی
۱۵۱	گفتار سوم: همایش ها و اجلاس ها
۱۵۱	اجلاس بازرسان آسیایی (آمبودزمان)
۱۵۳	همایش جهانی مبارزه با فساد
۱۵۴	کنفرانس دول عضوکنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با فساد
۱۵۶	نتیجه گیری

۱۵۹	فصل چهارم: نقش سازمان های مردم نهاد در زمینه مبارزه با فساد
۱۶۱	مقدمه
۱۶۲	گفتار اول: تعاریف مختلف از سازمان های غیردولتی و مردم نهاد
۱۶۵	گفتار دوم: اقدامات خاص نهادهای مدنی در پیشگیری از فساد
۱۷۲	نقش جوامع مدنی رسانه ای در مبارزه با فساد
۱۷۳	اهمیت جامعه مدنی در زمینه مقابله با فساد

۱۷۶	گفتار سوم: اقدامات نهادهای غیر دولتی
۱۷۶	اعلامیه لیما علیه فساد
۱۷۸	صندوق بین المللی پول
۱۸۰	مرکز مطالعات سیاست‌های اولویت سنجی برای بودجه
۱۸۲	گفتار چهارم: اقدامات و تجارب سازمان‌های جامعه مدنی در امر مبارزه با فساد
۱۸۶	تجربه کشور پرو در زمینه مبارزه با فساد
۱۸۷	تجربه کره جنوبی در زمینه مبارزه با فساد
۱۸۸	تجربه فیلیپین در زمینه مبارزه با فساد
۱۸۹	نتیجه گیری
۱۹۱	فصل پنجم: روش کار سنجش فساد
۱۹۳	مقدمه
۱۹۴	گفتار اول: روش‌های پیمایش آنلاین برای سنجش فساد
۱۹۸	گفتار دوم: سنجش فساد در سطح محلی
۱۹۹	گفتار سوم: روش‌های غیر پیمایشی برای سنجش فساد
۲۰۱	گفتار چهارم: شاخص ادراک فساد
۲۰۵	شاخص ادراک فساد برای سال ۲۰۰۶
۲۰۷	شاخص ادراک فساد برای سال ۲۰۰۷
۲۱۵	نواقص مطرح شده برای شاخص ادراک فساد سازمان شفافیت بین الملل
۲۱۸	بارومتر جهانی فساد
۲۱۸	گفتار پنجم: پیمایش‌های بانک جهانی
۲۱۹	شاخص‌های حکمرانی بانک جهانی
۲۲۰	شاخص حکمرانی سال ۲۰۱۰
۲۲۳	نتیجه گیری
۲۲۵	ضمائم
۳۲۹	فهرست منابع و مآخذ کتاب

وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ^۱

(خداوند فسادکنندگان را دوست ندارد)

مقدمه مؤلفان

فساد اداری و مالی از جمله مؤلفه‌هایی است که نه تنها امری ناپسند می‌باشد، بلکه در ابعاد کلان آن، بعنوان مانعی بر سر راه رشد و پیشرفت جوامع به شمار می‌رود.

فساد و نمودهای گوناگون آن در همه جوامع باستانی محکوم شده و احساسات عمومی علیه این رفتار در کتب مقدس همه مذاهب بازتاب یافته است. بعنوان مثال کتاب مقدس هندوها، ریگ ودا^۲ از فساد بعنوان حیف و میل اموال عمومی، رشوه خواران، سرانجام پولی که متعلق به دولت است و مواردی که اقدامات افراد منجر به کاهش در درآمد دولت می‌شود، یا می‌کند^۳ و رشوه خواران را دزد می‌خواند.^۴ ساما ودا نیز ضمن بر شمردن ۹۹ عامل فساد و شر، از فساد بعنوان یک بیماری یاد می‌کند که نیروی روح و روان انسان را ضعیف‌تر می‌سازد.^۵ انجیل مقدس نیز واجبات، محرمات و نصایح را برای اخلاقی بسیاری علیه همه انواع فساد و شر، دارد.

نمودهای گوناگون فساد مالی یا پولی از جمله غبن در اندره گیری، غبن نیز در دین اسلام، رفتاری ناپسند خوانده شده است.^۶ مثلاً عنوان یکی از سوره‌های قرآن کریم «الطغیان» است که به معنای کسانی است که اقدام به کم فروشی می‌کنند. قرآن در آیات یک تا پنج این سوره، به کسانی که راندازه گیری و توزین مرتکب غبن می‌شوند، هشدار می‌دهد.^۷ در سوره‌ای دیگر نیز، قرآن به سایر عملکردهای فسادآمیز از جمله

۱- سوره مائده آیه ۶۴. همچنین رجوع شود به آیات ۷۴ سوره اعراف، ۸۵ سوره هود، ۸۳ سوره شعراء، ۳۶ سوره عنکبوت، ۲۶ سوره مؤمن و آیه ۱۲ سوره الفجر.

2- Rig-Veda

- ۳- مراجعه شود به ریگ ودا ۳- ۱۰۴- ... هـ
- ۴- مراجعه شود به ریگ ودا ۳- ۲۲- ۱
- ۵- مراجعه شود به ساما ودا ۹۱۳ و ۱۷۹
- ۶- قرآن کریم یا نسبت دادن این عمل ناپسند به قبیله شعیب پیامبر در شهر معروف مدائن، مرتکبان را به مجازات بسیار شدید خدا تهدید نموده است. مراجعه شود به سوره‌های هود (آیات ۸۴ و ۸۵) و الاسراء (آیه ۳۵).
- ۷- قرآن با ذکر این جمله به آنها هشدار می‌دهد: «أَيُّهَا الَّذِينَ فِيهِمْ فِكْرٌ لِّمَن كُنْتُمْ كَذِبًا» برای حساب پس دادن برانگیخته خواهند شد؟» مراجعه شود به سوره المطففين: آیات ۱ تا ۵.

رشوه خواری در مجامع قضایی و اداری، اشاره می‌کند.^۱ افزون بر این، قرآن در سوره بقره، مردم را از اعمال نفوذ در فعالیت‌های تجاری، اخاذی، سرقت یا اختلاس و یا استفاده از اموال شخصی جهت رشوه دادن به قضات یا مقامات دیگر، بر حذر می‌دارد.^۲ عمل رایج دیگری که توسط قرآن، منع گردیده، رباخواری است که در قرآن از آن به عنوان «دریافت اعلام جنگ از سوی خداوند و رسولش» یاد شده است.^۳ قرآن مجید می‌فرماید: «بر اثر اعمال مردم، فساد زمین و دریا را فرا گرفته است»^۴ با عنایت به مطالب مذکور، اهمیت بررسی پدیده فساد و شناسایی روش‌های مقابله با آن بسیار افزایش می‌یابد که این امر، یکی از انگیزه‌های مؤلفان برای تدوین کتاب حاضر بوده است. در این کتاب سعی بر آن بوده است که با دیدگاهی کاربردی و عملگرایانه مسئله فساد در سازمان‌ها پرداخته شود و از مستندات فراوان برای روشن‌تر شدن مباحث بهره گرفته شده است.

یکی از راهکارهای مبارزه با این پدیده شوم، فرهنگ‌سازی و ارتقای سطح آگاهی‌های جامعه در این خصوص است. اثر حاضر در پنج فصل به این موضوع می‌پردازد. در فصل اول به مبحث تعاریف فساد اداری و مالی، عوامل، مصادیق و پیامدهای آن و تهائیم مبارزه‌کننده با فساد در کشور اشاره می‌شود. در فصل دوم به فساد بخش خصوصی و نحوه مبارزه با آن و در فصل سوم نیز به کنوانسیون‌های بین‌المللی و مکانیزم‌های جهانی مبارزه با فساد و همچنین همایش‌ها و نشست‌های مرتبط اشاره شده است.

علاوه بر این، در فصول چهارم و پنجم کتاب نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در زمینه مبارزه با فساد و روش‌های سنجش فساد مورد بررسی قرار گرفته و به مهم‌ترین شاخص‌های سنجش آن و نقاط قوت و ضعف هر کدام پرداخته شده است. در ضمائم کتاب نیز قوانین مبارزه با فساد در کشورمان و نتایج گزارش‌های سازمان‌های بین‌المللی در خصوص سنجش فساد ذکر شده است که می‌تواند گامی برای مطالب بیان شده در فصول کتاب باشد.

در خاتمه بر خود لازم می‌دانیم از مقاله ارزشمند جناب آقای سید مهدی حسینی مدرس در خصوص «معرفی نهادها و مکانیزم‌های جهانی مقابله با فساد» و همچنین کتاب «نقش سازمان‌های غیردولتی در زمینه

۱- مراجعه شود به آیه ۱۸۸ سوره بقره.

۲- قرآن کریم در آیه ۱۸۸ سوره بقره عنوان می‌دارد که «او اموالشان را در بین خود به ناحق مخورید و (به رشوه دادن) آن را به قضات پیش کش مکنید تا از روی گناه و آگاهانه، بخشی از اموال مردم را بخورید».

۳- مراجعه شود به آیه ۲۷۹ سوره بقره.

۴- «ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ». سوره روم، آیه ۴۱.

مبارزه با فساد» تألیف جناب آقای دکتر علیرضا دیهیم و همکاران، گزارش‌های پژوهشی و علمی مرکز پژوهش و برنامه ریزی سازمان بازرسی کل کشور، گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در خصوص فساد و همچنین کتب منتشره توسط آن مرکز (با عنوان «برنامه‌های جهانی مبارزه با فساد» و «مقدمه‌ای بر سنجش فساد») که در تهیه کتاب حاضر از این منابع بهره‌ها برده شده است و همچنین نظارت علمی استاد ارجمند جناب آقای دکتر حسن عابدی جعفری تشکر نماییم.

بر خود لازم می‌دانیم که یاد شادروان ولی‌اله خبره، قائم مقام فقید سازمان بازرسی کل کشور را که به حق نقش قابل توجهی در پیشبرد اقدامات ضد فساد در کشور و عرصه بین‌المللی داشته‌اند را گرامی بداریم. امید است این اثر مورد استفاده مخاطبان محترم قرار گرفته و با ارائه پیشنهادات ارزشمند خود به غنای هرچه بیشتر آن بیفزایند. خدای تعالی است انتقادات، نظرات و نکات اصلاحی خویش را از طریق آدرس پست الکترونیک h.mirskan166@gmail.com منعکس فرمایید تا در چاپ‌های بعدی کتاب مورد استفاده قرار گیرد.

دکتر سید علی اکبر احمدی

دکتر غلامحسین همایونی

دکتر حیدر رضا عسگری ده آبادی